

Ilkka Kärrylä
Tohtorikoulutettava
Helsingin yliopisto
Poliittinen historia
ilkka.karryla@helsinki.fi

Mihin katosi vaatimus taloudellisesta demokratiasta?

”Taloudellinen demokratia” oli politiikan avainkäsitteitä suuren osan 1900-lukua. Suomessa ja muissa Euroopan maissa siitä puhuivat positiivisesti käytännössä kaikki poliittiset ryhmittymät, mutta erityisen keskeinen se oli työväenliikkeelle. Vuosisadan päättyessä käsite oli kuitenkin käytännössä kadonnut poliittisesta sanastosta. Paperissani tarkastelen, millaiset poliittiset, sosiaaliset ja aatteelliset muutokset voivat selittää käsitteen katoamista. Taustana toimii luonnollisesti talouden globalisaatio, uusliberalismin nousu ja reaaliosialismin luhistuminen, mutta muutoksen ymmärtämiseksi on tarkasteltava myös käsitteestä käytyjä poliittisia kamppailuja.

Taloudellinen demokratia on aina ollut kiistanalainen käsite. Sen keskeinen kriteeri, taloudellisen päätösvallan jakaminen kansalle, on hyväksytty laajasti, mutta tavoitteen toteuttamiseen on tarjottu varsin erilaisia keinoja. Vasemmistolle taloudellinen demokratia tarkoitti pitkään kansantalouden demokraattista suunnittelua ja ohjailua sekä työntekijöiden päätösvaltaa työpaikoilla, jota kutsuttiin myös ”yritysdemokratiaksi”. Porvaripuolueet ja työnantajat taas kannattivat vapaata markkinataloutta, yksityisomistuksen mahdollistamista useammille sekä neuvoa-antavaa yhteistyötä työnantajien ja työntekijöiden välillä.

1970- ja 80-luvuilla taloudellisen demokratian nimissä Pohjoismaissa toteutetut uudistukset, kuten yhteistoiminta yrityksissä ja henkilöstörahasot, olivat lähempänä oikeiston näkemystä käsitteen sisällöstä. Kuitenkin oikeisto suurelta osin luopui käsitteen positiivisesta käytöstä jo 1980-luvun aikana. Etenkin Ruotsissa se yhdistettiin entistä vahvemmin sosialismiin ja esitettiin uhkana todelliselle demokratialle ja vapaalle yhteiskunnalle. Talouteen sovellettuna demokratia näyttää olleen oikeistolle potentiaalisesti vaarallinen käsite, joka saattoi innostaa vaatimuksiin taloudellisten vallanpitäjien kontrolloinnista ja markkinatalouden suitsimisesta. Talous esitettiin mieluummin objektiivisten luonnonlakien hallitsemana sfäärinä, jota tulee hallita asiantuntemuksella, ei äänestyksillä.

Yritettyään ensin kehittää taloudelliselle demokratialle markkinaehtoisempaa sisältöä myös vasemmisto luopui käsitteestä 1990-luvun alkupuolella. Se alkoi korostaa hyvinvointivaltiota ja innovaatiopolitiikkaa globaalissa kilpailutaloudessa selviämisen takeina. Edelleen vallitsevassa ajatuskehikossa talous käsitteellistetään globaalin kilpailun välttämättömyyksien sekä vapaiden yksilökuluttajien toimintakentäksi, jossa ei ole juuri sijaa demokratialle ja kansalaistoiminnalle.